

کەرکووک له دوو رۆماندا

حەمەسەعید حەسەن
(سۆتد)

کولتووری گەلانی بچووکدان، چیرۆک ئەگەر رەنگدانەوهی کولتوور و تایبەتمەندییەکانی میللەتیک بیت، نەک هەر دەتوانیت پڕی لەو هەولە بگریت، بەلکو وەک چۆن کاربەگەریتیی کولتووری گەلانی پتووبە، دەتوانیت کار لە کولتووری گەلانی بکات. نووسەرە هەرە ناودارەکانی دنیا ئەوانەن کە چیرۆکیان هەلگری کولتووری میللەتەکانە. کەس هەیه لە دیستۆفسکی روسیتر، لە کازانتزاکی یۆنانیتر، لە نەجیب مەحفوز میسریت، یان لە تەیب سەلح سوودانیتر؟ هەر ئەو هۆکارەشە وای کردووە، ئەوانە لەسەر ئاستی جیهان بناسرین.

ئەگەر بە جیهانبوون لە بواری رۆماندا ئەو بەرھەمانە بن کە حالی حازر لەسەر ئاستی دنیا کاربەگەریتیی و بوونی خۆیان سەلماندووە، ئەوا رۆمانی کوردی، نەک هەر فری دراووتە دەرەوهی بازەنی ئەدەبی جیهانییەوه، بەلکو لە بەشیکێ گزنگ لە نمونەکانیدا وەک لاوگر بەسەر ئەدەبی جیهانییەوه دەلەوەریت. کورد کە هیشتا وەک ئینسان نەیتوانیوه جیهانبوونی خۆی بسەلمینیت، ئاخۆ پیتی دەکریت ئەدەبیکی جیهانی بەرھەم بهینیت؟

بەشیک لە نووسەرانی سەر بەو میللەتانە سەردەمانیک ولاتەکانەیان کۆلۆنی بوو، هەنووکە چیرۆکیک دەنووسن، کە دەکەویتە خانە پۆست کۆلۆنیالیزمەوه، نووسەری کورد ئیستاش ئەوی دەینوسیت، کەم و زۆر دەکەویتە خانە

شیر پەرۆشییە بۆ رابردو، هەنووکە چیرۆک هونەری بالایە. شیر خەو بە دنیای جوانی دێرینەوه دەبینیت، چیرۆک بێر لە رۆمانی ئایندهیەکی پرشنگذار دەکاتەوه. شیر جەوشلکردنە بۆ سۆز، چیرۆک گۆتێرادیانە بۆ دەنگی عەقل. شیر لە سەنگەری شمشیردا، چیرۆک لایەنی قەلەم دەگریت و دەتوانیت وەک ئایین و فەلسەفە هەلگری بەها ئینسانییە بالاکان بیت. شیر سەردەمی بەسەر نەچوو، لێ هەوارە دێرینەکە خۆی جێ هێشتوووە گەلی هەواری تازە دیکە بێنێووەتەوه، پشویان تیدا بدات.

با شیر و پەخشان بە رووکەش جیاوازییەکی ئەوتۆشیان لە نیتواندا نەما، با گەلی جار شیر لە سەرد بچیت، یان سەرد شیر ئاسا خۆی بنوینیت، با شیر گۆی بە کیش و پاشەبەندیش نەدا، با پەخشان دەست بە داوینی ریتمی شیریشەوه بگریت، وەلی شیر و سەرد بە چاوپۆشین لەوهی گۆی بە ریتسا دێرینەکان دەدەن یان نا، هەمیشە جیاوازن، ئەوی لیکیان جودا دەکاتەوه، شیوازی دەرپین نییە، ئەو روانین و مەبەستانەیه کە لەو دیو شیوازی دەرپینەوه خۆیان مەلا س داوه.

گۆتۆبالیزم ئەگەرچی بە پەلی یەکەم ئامانجیک ئابورییە له پشتهوهیه، لێ کاربەگەریتییەکی مەزنی لەسەر ئەدەب و هونەر، بە رۆمانیشەوه هەیه. لە کاتیکیدا زلەپزەکان لە سێبەری بەجیهانبووندا لە هەولێ سێنەوهی ناسنامە و

فازیل عه زواوی

تاکه که سیکه وه، کومه لگایه کمان پی دهناسینیت، نیمه له پتی برایانی کرمازوفه وه روسیامان ناسی. ئیسراییل هموو فهلهستین خاپوور بکا، نهو ولاته له رومانه کانی غهسان که نغانیدا ژبانی لی ده تکئی. رومان بهریهستیکه بوار نادات، داگیرکه ر میژووی گه لیکه بندهستی بسریته وه، موساد بایهخی رومانی ده زانی، بویه غهسان که نغانی تیرور کرد.

دهستنیشان کردنی نهو خهسله ته هونه ر بیانهی وا له بهرهمیک ده کهن، بکه ویتنه خانهی ده قیکه نه ده بیسه وه، نه رکی یه کهم و سهره کبی ره خهنگره. جیبه جیکردنی نهو نه رکه گرنگه، بی سهرنجدانی بهرهمی نه ده بی وهک زنده وهره پکی کومه لایه تی له زه مان و زهمینیکی دیار بکراودا نایه ته دی. دهق چ کاریگه ریتیبه ک له سهر ههست و سۆزی خویندر (نهک عه قلی) جی ده هیلیت، ستانلی فیش ته نیا گرنگی بهو لایه نهی دهق ده دات. خویندر لاپه ر په کی سبی نیبه، نووسه ر چی بخوازیت، نهو دی له سهر بنووسیت، مانای دهق به نیازی نووسه ر وه به ند نیبه، به چوینتی وهرگرتن و په رچه کرداری خویندر وه به نده.

نه ده بی سهر سوور هین واقیع تیکه ل به زیده رۆبی، پارادوکس و گالته جاری ده کات و له ژیر هه مان ره شمالدا، ئایین و فهلسه فه و بیرو باوهر کۆده کاته وه. له نه ده بی سهر سوور هیندا خویندر دوو چاری نهو قبوون ده بیت، خه یال بالادهسته و بو لیکدانه وهی دیارده سروشتیه کان هانا بو نهفسانه، ئایین، که له پووری ناوچه یی و خه ون ده بریت. نه ده بی سهر سوور هین گۆمه مه نده کان ده شله قینیت، نا کوکی لهو دیار دانه دا نیشان ده دا که به روالهت کوک ده نویتن و بزوتنه وه بهو شتانه ده به خشیت که له جیی خویندا جیگیرن. (۲)

فازیل عه زواوی، چونکه خاوه نی پاشخانیکه رۆشنیری ده وله مه نده، له رومانی (آخر الملائکه) دا کومه لی کاره کته ری نه فراندوه که به زیندوویی له یاده وهری خویندر ده میننه وه، له وانه: حه مید نایلون، بورهان و مهلا زینه لعاب دین. نهو نهک هه ر هونه ر مه ندانه هه لسوکه وتی له گه ل نهفسانه دا کردوه، به لکو گه لیک جار نهفسانه ی داهیناوه. رومانه که ی نمونه به کی بالای نه ده بی ریالیزی نهفسوناویبه. هه میشه هونه ر مه ندانه که له پووری ناوچه که ی له قازانجی ره وتی به ره و لووتکه بردنی رومانه که یدا به گه ر خستوه. بهو ئاسانیبه مه لیک نه م چل و نهو چل ده کات، نهویش له نیوان شته ئاسایی و ئاساییه کاند، سروشتی و ناسروشتیه کاند، واقیع و خه یالدا نه مبه رو نهو بهر ده کات، به جو ریک که خویندر ناتوانیت سنووری نیوان نهو شتانه ی روویان داوه و نهوانه ی ده شیت روو بدن، دهستنیشان بکات.

له هه ردوو رومانی (هه لکشان به ره و لووتکه ی عه بدوللا سه راج) و (دوا فریشته کانی فازیل عه زواوی) دا شار که رکوکه و نهو دوو نووسه ره که رکوکیبه ش له دوو روانگه ی جیاوازه وه، وهک رومانووس میژووی شاری که رکووک

نه ده بی بهرگریبه وه. له روانگه ی مارت رۆبیره وه پتونه دیبه کی دیالیکتیکی له نیوان رومان و دیوکراتیدا هه به، نهو پی وایه سهره لدانی رومان به بوونی دیوکراتیه وه په یوهسته. مۆدیرنیته که مالئاوایی کردنه له تاکره وی و زالبوونی فره لایه نیبه، قوئاعی گه شه سه ندنی رومانیشه. شیعر دهنگی تاکیکه، رومان فره دهنگی ده چه سپینیت.

رومان بو لیکدانه وهی دیارده کومه لایه تیبه کان پشت به لیکدانه وهی میژوویی و لوگیکی زانستی نابه ستیت، ناخر گیرانه وهش لوگیکی تایبه تی هه به، رومانووس بایه خ به میژوو ده دات، به لام وهک میژوونووسان خو ی له بازنه ی سهرچاوه دیرۆکیه کاند به ند ناکات، به لکو وتووێژ له تهک میژوودا ده کات، ره خه ی لی ده گرت، له ئاسویه کی فراوانتره وه سهرنجی ده دات و له بهر رۆشنایی تیشکی چرای فانتازیا دا ده بخوینیته وه. نه لکسه نده ر دو ما (۱۸۰۲-۱۸۷۰) سه باره ت به رومانی هه نری هه شته م ده لیت: (رۆلی هه نری هه شته م له بزماریک زیتر نه بو، من تابلوی رومانه که مم پیدا هه لواسی.) به هو ی نهو رسته یه ی نه لکسانده ر دو ما وه ده شیت ههست به جیاوازی نیوان خویندره وهی رومانووس و دیرۆکنووس بو میژوو بکه ین.

کاره کته ره له رومانی میژوویدا که والته ر سکۆت (۱۷۷۱-۱۸۲۳) داهینه ریتی، وهک چوون ده شتی که سایه تیبه کی راسته قینه بیت، هه رواش ده گونجی زاده ی خه یالی نووسه ر بیت. رومانی میژوویی با به ناخی رابردوی دووریشدا رۆچیی، وه لی هینده به قوولی به ئیستاوه په یوهست ده بیت، تا نهو ئاسته ی ده توانین بلایین: (میژوونووس باسی رابردو دهکا، به لام رومانووس میژووی ئیستا ده نووسیته وه. میژوو رومانیکه رووی داوه، رومان میژوویه که ده شیت رووی داییت یان روویدات.) (۱)

رومانووس نهو ورده کاریبانه ده نووسیته وه که میژوونووس فه رامۆشیان ده کات. میژوونووس باسی شته گشتیه کان ده کات، رومانووس له پتی نیشاندانی چاره نووسی

تورکمانه. ل ۲۴۰ فازیل دهنوسیت: (کورد همید نایلونی به کورد و عه‌ره‌ب به عه‌ره‌ب و تورکمانیش به تورکمانی ده‌زانی، هیچ لایه‌کیشیان له‌سه‌ر به‌لگه‌ی میژووی په‌کیان نه‌ده‌که‌وت. ل ۲۷۰) ئەمه‌ش له‌باشترین لیکدانه‌وه‌دا جه‌خت‌کردنه له‌سه‌ر ئەوه‌ی که‌رکوک چه‌ند شاریتیکی کوردییبه، لای که‌م هینده‌ش عه‌ره‌بی و تورکمانییبه.

له‌دوا فریشته‌کانی فازیل عه‌ززاویدا: ئەو رۆژنامه‌یه‌ی له‌که‌رکوک دهرده‌چیت، هه‌میشه‌سه‌رگوتاره‌که‌ی جه‌خت له‌سه‌ر ئەوه‌ده‌کا که‌که‌رکوک شاریتیکی تورکمانییبه. ل ۱۳۷ تورکمانه‌کان گالته‌به‌گه‌نجه‌کوردده‌شهروالفشه‌بیئیشه‌کان، (ئه‌وانه‌ی هه‌ر له‌بۆشایی ورد‌ده‌بنه‌وه‌و‌چاودریتی هیچن) ده‌که‌ن و ناتۆره‌ی (بالۆن)یان‌دوا‌ده‌خه‌ن. ل ۲۳۳ که‌نۆینه‌رانی شاری که‌رکوک سه‌ردانی شای عیراق‌ده‌که‌ن، وه‌فده‌که‌ته‌نیا له‌تورک و عه‌ره‌ب پیک‌دیت. ل ۱۳۷ وه‌فده‌که‌له‌کن‌شا، باس‌له‌وه‌ده‌که‌ن که‌کۆمپانیای نه‌وتی که‌رکوک خه‌ریکه‌رێگاوبان‌به‌ناوه‌ندی گۆرستانی شاردایان و ئەمانیش بۆ‌داکۆکیکردن له‌که‌رامه‌تی مردووه‌کانیان هاتوون، (شا)ش‌پێیان‌ده‌لێت: بۆ‌زیندووه‌کان‌خۆیان‌که‌رامه‌تیان‌ماوه، تا‌داکۆکی له‌که‌رامه‌تی مردووه‌کان‌بکه‌ن! ل ۱۶۰

فازیل عه‌ززاوی به‌وه‌په‌ری گالته‌جارییه‌وه‌و‌ئینه‌ی خه‌باتی نه‌ئینی شیوعییبه‌کانی که‌رکوک، چونکه‌کورد‌بوون، ده‌کیشیت، سمیلی ستالین سیمبۆلی خه‌باتی نیشتمانی بوو. ل ۷۲ که‌ستالین‌مرد، کۆمۆنیسته‌کان له‌مزگه‌وتیتی قه‌ره‌ته‌په‌دا‌پرسه‌یان‌بۆ‌گیتر و فاتیح‌یان‌بۆ‌گیانی‌خاوتینی ره‌وانه‌کرد. ل ۲۳۴ سالی قاره‌مانی ئەشکه‌نجه‌! که‌مه‌به‌ستی به‌هادین‌نورییبه، (۶) خۆی‌رووت‌ده‌کاته‌وه‌و‌شوئینه‌واری ئەشکه‌نجه‌نیشانی‌خه‌لک‌ده‌دات، ل ۲۳۹ شیوعییبه‌کان به‌رده‌وام‌ستایشی‌خۆیان‌ده‌که‌ن. ل ۲۴۳ شیوعییبه‌کان ده‌یانگوت: په‌ت‌هه‌بیت، کـــوو‌ده‌تا‌نابیت. ل ۳۲۲ شیوعییبه‌کان ده‌یاننوسی: (ماکو‌مه‌ر، بس‌هالشه‌ر، ذبوا‌القاضي‌بالنه‌ر. ل ۳۲۴) مانگرتنی‌گاورباغی‌که‌به‌کێکه‌له‌سه‌روه‌ریبه‌کانی کۆمۆنیسته‌کان، ئاخه‌ر‌ئه‌وان‌رێبه‌ری‌بوون، لای‌فازیل‌به‌(هه‌لاتن)ی‌کرێکاران‌دوای‌ئوه‌ی‌سی‌زده‌ته‌رمیان‌لێ‌به‌جێ‌ده‌میتیت، کۆتایی‌دیت. ل ۷۸

وه‌ک‌به‌هه‌ردوو‌رۆمانه‌که‌وه‌دیاره‌خه‌لکه‌موسلمانه‌که‌ی که‌رکوک‌به‌رده‌وام‌سووکایه‌تییان‌به‌جووله‌که‌که‌له‌هه‌ردوو‌گه‌ره‌کی‌پیربادی‌و‌موسه‌للا‌نیشته‌جێ‌بوون، کردووه. (شه‌مووان‌ئه‌وان‌بۆ‌عه‌سای‌مووسا‌ده‌گه‌ران‌و‌ئیمه‌ش‌به‌رده‌بارانمان‌ده‌کردن، هه‌لکشان‌به‌ره‌لو‌تکه‌. ل ۱۳۰) (جووله‌که‌هه‌میشه‌به‌وه‌هیوایه‌ی‌شتیک‌بدۆزنه‌وه، سه‌یری‌زه‌وی‌ده‌که‌ن، ته‌نیا‌کاتیک‌سه‌ر‌هه‌لده‌پرن، که‌له‌خودا‌بپارێنه‌وه، ولاتی‌موسلمانان‌کاول‌بکا. دوا‌فریشته‌کان‌ل ۴۷)

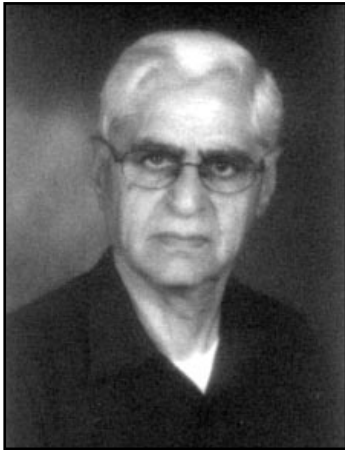
عه‌بدو‌للا‌سه‌راج‌ده‌نوسیت: (ره‌گی‌بنیاده‌م‌له‌گۆرستانه،

ده‌گێرته‌وه، ئەگه‌رچی‌ناکری‌وه‌ک‌به‌لگه‌نامه‌سه‌رنجی‌کاری‌ئه‌ده‌بی‌بدری، وه‌لێ‌ئهمه‌به‌وه‌مانایه‌نییه، که‌رۆمان‌هیچ‌پێوه‌ندییه‌کی‌به‌دیرۆکه‌وه‌نییه. مارکس‌به‌هۆی‌چیرۆکه‌کانی‌به‌لزاکه‌وه‌سه‌ره‌نسای‌ناسیوه. خوئنه‌ر‌له‌وه‌دوو‌رۆمانه‌وه‌ناشنایه‌تییه‌کی‌باش‌له‌گه‌ل‌که‌رکوک‌په‌نجا‌سالیک‌له‌مه‌وه‌به‌دا‌په‌یدا‌ده‌کات. به‌خوئینه‌وه‌ی‌ئوه‌دوو‌رۆمانه‌گومانان‌له‌وه‌نامینێ (چیرۆکنوس‌ئوه‌شتانه‌ده‌گێرته‌وه‌که‌میژوونوس‌فه‌رامۆشیان‌ده‌کا.)

حه‌نا‌به‌تاتۆ‌ده‌نوسیت: (که‌رکوک‌تا‌را‌هر‌دوو‌یه‌کی‌نزیک‌شاریتیکی‌به‌ته‌واوی‌مانای‌وشه‌که‌وه‌تورکی‌بوو. کورد‌هیدی‌هیدی‌له‌گونده‌کانی‌ده‌وره‌به‌ریه‌وه‌روویان‌تی‌کرد. پێوه‌ندی‌پته‌وی‌نیوان‌که‌رکوک‌و‌تورکیا‌و‌خۆراگری‌خه‌لکی‌شاره‌که‌نه‌بوونایه‌ئوه‌یش‌وه‌ک‌هه‌ولتیری‌به‌سه‌ر‌ده‌هات، له‌شاریتیکی‌تورکییه‌وه‌ده‌بووه‌شاریتیکی‌کوردی.) (۳) له‌روانگه‌ی‌حه‌نا‌به‌تاتۆ‌هه‌ولتیریش‌شاریتیکی‌تورکی‌بووه‌و‌هیدی‌هیدی‌به‌شپه‌یه‌کی‌ناشتی‌ناسنامه‌ی‌خۆی‌له‌ده‌ست‌داوه، به‌لام‌که‌رکوک‌گه‌رچی‌کورد‌قه‌سابخانه‌ی‌بۆ‌خه‌لکه‌تورکمانه‌که‌ی‌ساز‌کردووه‌و‌له‌ناوه‌راستی‌ته‌مموزی (۱۹۵۹)‌دا‌بیست‌که‌سی‌لێ‌کوشتون، وه‌لێ‌هه‌ر‌توانیوتی‌ناسنامه‌ی‌تورکیی‌خۆی‌بپارێت.

شوین‌له‌(دوا‌فریشته‌کان)ی‌(فازیل‌عه‌ززاوی)‌دا‌گه‌ره‌کی‌چوقوری‌شاری‌که‌رکوک. نووسه‌ر‌به‌شیک‌له‌میژووی‌سه‌ده‌ی‌را‌هر‌دوو‌ی‌ئوه‌شاره‌ی‌له‌رۆمانیکدا‌که‌به‌هه‌ق‌شیای‌بایه‌خ‌پێدانه‌به‌رجه‌سته‌کردووه.

پار‌هاوین‌که‌له‌هه‌ولتیر‌رۆژنامه‌نووسیکی‌کورد‌له‌فازیل‌عه‌ززاوی‌ده‌پرسیت: هه‌ستت‌چۆنه‌که‌گه‌راویته‌وه‌بۆ‌کوردستانی‌نازاد؟ ده‌لێت: من‌بۆ‌ولاتی‌خۆم، بۆ‌عیراق‌گه‌راومه‌ته‌وه. فازیل‌له‌هه‌مان‌تێروانینه‌وه‌میژووی‌شاری‌که‌رکوک‌ده‌گێرته‌وه. له‌رۆمانه‌که‌یدا‌به‌دیواری‌زۆریه‌ی‌ماله‌کانی‌که‌رکوک‌وه، وینه‌ی‌ئه‌تاتورک‌به‌پۆشاک‌سه‌ربازییه‌وه‌هه‌لواسراوه. (۴) ئه‌وه‌وای‌نیشان‌ده‌دات‌که‌کورد‌له‌که‌رکوک‌له‌چه‌ند‌خیزانیکی‌به‌وه‌شاره‌نامۆ، زیتیر‌نین‌و‌هینده‌که‌مئاوه‌زیشن، جیاوازی‌له‌نیوان‌قالۆنچه‌و‌میژو‌ناکه‌ن. نووسه‌ر‌به‌رده‌وام‌زیده‌رۆیی‌له‌سووک‌سه‌رنجدانی‌کورد‌و‌بالا‌نیشاندانی‌تورکماندا‌ده‌کات. ئه‌وه‌پێی‌وايه‌له‌به‌ر‌چاوی‌کالی‌تورکمان‌نه‌بووايه، خوا‌بارانی‌به‌سه‌ر‌که‌رکوکدا‌نه‌ده‌باراند. (۵) ئه‌وه‌ی‌هیچ‌سه‌باره‌ت‌به‌دیوگرافیا‌و‌میژووی‌که‌رکوک‌نه‌زانیت‌و‌ئوه‌رۆمانه‌بخوئیتته‌وه، که‌رکوک‌به‌شاریتیکی‌تورکمان‌دیتته‌پیش‌چاو. به‌رۆمانه‌که‌وه‌که‌شوین‌تیبدا‌شاریکه‌زۆریه‌ی‌دانیشتوانی‌کوردن، کولتووری‌تورکمان‌زاله. گه‌ره‌ک‌گه‌ره‌کیکی‌تورک‌نشین، گۆرانی: قۆریاته‌و‌ته‌نانه‌ت‌خه‌باتگێرانی‌ش‌له‌دژی‌ئیمپریالیزمی‌به‌ریتانیایی‌ته‌نیا‌تورکمانن. ته‌نانه‌ت‌حه‌مید‌نایلونی‌قاره‌مانی‌رۆمانه‌که‌گه‌رچی‌ده‌توانیت‌به‌کوردی‌بدویت، به‌لام‌خۆی‌ده‌بیتیت، نیوه‌م‌عه‌ره‌ب‌و‌نیوه‌م

عبدالرحمان سعید

نیو سدهدا. سراج تهنیا سهرقالی تهوه نییه وینهیه کی روشنی کهرکوک بکیشیت، به لکو هاوزه مان له ههولنی روشنکردنهوهی ناخی ئینسانیشدایه و گهره کیستی بیر له نهیینی ژیان بکهینهوهو هیچ نه بیت له خومان بیرسین: به راست ئیمه له پیناوی چیدا ده ژین؟ تهو وهک چون بروای به هونهر بۆ هونهر نییه، ههرواش بروای به ژیان ئیدی به ههرجی نرخیک بیت، نییه. تهو خوازباره کووچه تاریکه کانی رۆجیشمان رۆشن بکاتهوه و مانایهک به ژیانمان بیه خشیت. سراج دابونه ریتی کوردهواری، تهو نهفسانانهی له نیو کوردا باو بوون و ژیانی کومه لایه تیبی خه لکی کوردی به وردی به سهر کردونهوه. هه لکشمان به رهو لوتکه تهنیا ههر رۆمان نییه، کتیبیکه تهنانهت ده کریت وهک سهرچاوه بۆ زانیاری لی وهرگرتن له بواری فۆلکلوری کوریدا که لکیکی چاکی لی وهرگیریت، ناخر تژیبه له هه قایه تی گویتاگردان، په نندی پیشیان و قسهی نهسته قی دیرین.

فرۆید ده بیژیت: (ژن ههزی له چیهه؟ سی سال به لیکولینهوهی دهروونی ژنهوه خه ربیک بووم، وهرامی تهو پرسیارم بۆ نه درایه وه. ده شیت ههزی له گپرانهوهی چیرۆک بیت، ناخر چیرۆک گیانله به ریتی می بووه، له که له پووری کوریدا تهوه داپیرهیه که له گوپی ئاگردان چیرۆک ده گپریتهوه. له ههزار و یهک شهوهدا چیرۆکخوان شه هرهزاده. شاعر کاری پیاو بووه، دهنا نالی تهو هه شهه ی به مه ستوره نه ده کرد. له هه لکشمان به رهو لوتکهدا هه میشه تهوه خاتهی ژنی توفیقه شهوانه به چیرۆک منداله کانی ده خاته خه و.

له هه لکشمان به رهو لوتکهدا، نووسهه باسی تیکوشانی چینهایه تی، خه باتی نهیینی خه لکی کهرکوک و هه لگبیرسانی شۆرشى تهیلوول دهکات و تهنانهت قارهمانی رۆمانه که (توفیق) ده بیته پيشمه رگه و کوره که شی (نهوزاد) بیر له تهقاندنهوهی بۆریبه نهوتهکان دهکاتهوه، بهلام نووسهه هینهه هونهریبانه تهو باسانه ی له چوارچیهی چیرۆک گرتوه، سانسوری له خسته بردوه. (هه لوی سپی له ترۆپکی

بۆیه ههر کهسپک تهو جیگایه ی پی خۆشه که کهسوکاری لی ناشتوه. (۷) لهم دواییه دا رژی می به عس پارویه کی باشی دهدا بهو عه ره بانه ی به ئیسک و پرووسکی مردوه کانیانهوه له کهرکوکدا نیشته جی ده بوون. ده بی تهو بالدارانه بۆ کوئی کوچ بکهن؟ هه لکشمان به رهو لوتکه که ۱۹۸۴ نووسراوه و ۱۹۸۹ چاپ کراوه، بهو پرسیاره کوتایی دیت، که راکیشانی سهرنجی خویته ره، بۆ تهو چاره نووسه بزهری چاره ریتی تهو کوردانه دهکا، ده بیه قوربانیی دهستی راگوتزان. میلان کوندیرا ده بیژیت: (ململانیی راسته قینه ی نیوان دهسه لات و خه لک، ململانییه له نیوان یاده وهی و له بیرچونه وهدا.) ههر بۆیه به رهوهام دهسه لات گهره کی بووه، تهوه له بیر کورد بیاتهوه که کهرکوک کوردهستانه.

ستۆکھۆلم کاره کته ریکی سهره کیی کاره کانی یالمار سوئده ریبییه، له: دوکتۆر گلاس (۱۹۰۵) و گه مه راسته قینه که (۱۹۱۲) دا، گه لی وینه ی زیندوی شه قام و باخچه و باره کانی ستۆکھۆلمی کیشاوه. شوین لای جوئیس: دیبلن، دیکنز: له ندهن، نه جیب مه حفووز: قاهیره، حوسین عارف: سلیمانی و له رۆمانی (هه لکشمان به رهو لوتکه ی عه بدوللا سهر اجدا کهرکوکه.

کهرکوک کاره کته ری سهره کیی رۆمانه که به. رۆمانووس هینهه شاره زای کهرکوکه، تهوی کهرکوکیشی نه بی نیبیت، دوای خویتنه وهی هه لکشمان به رهو لوتکه واههست دهکات، چه ندين جار سهردانی تهو شاره ی کردوه. تهویشی خه لکی تهو شاره بیت، لهو رۆمانه وه ناشنایه تیبیه کی قوولتر له گه ل زیده که یدا په یدا دهکا، ناخر سهر اج به دوو چاوی تیژی (هه لۆیه کی سپی وهک چوری شیره وه) سهرنجی کهرکوکی داوه، وهک کومه لئاسیکی کارامه ماله هه ژارنشینه کانی گهره که میللییه کانی به سهر کردوه تهوه و وهک دهرووناسیکی لی هاتوو به ناخی قاره مانه کانیدا شۆریوه تهوه.

چیرۆکنووس خویته ره به هه موو گهره ک، کۆلان، بازار، گۆرستان، سینه ما، مه زار و باخه کانی کهرکوکدا ده گپریت و به ئارافه، ئیسکان، ئیمام قاسم، شۆریجه، بولاغ، به رته کیه، قه لا، چای، شاترلوو، موسه لالا، تسعین، خری خاسه، قۆریه، گلچیهه کان، زتویه، ره حیماوا، ته لماس، گاوریباخی، سه ی مونجوغ، ناخر حسین، ته للاویردی، سه ی سه ره ره، پیریادی، چوارباخی ئاشنا دهکا.

دۆنکیخۆته تهنیا گپرانه وهی بیره وه ریبه کانی سوارچاکیکی به ده بخت و رۆمانتیک نییه، سهرنجدانی میژووی کومه لگای تهو رو پاییه، له روانگه ی مه تریا لزمی میژووییه وه، خویتنی یاسینی مه رگی شیوازیکی پیوه ندیبه کومه لایه تیبیه کان و مه رده ی سهره له دانی شیوازیکی نوپی پیکه وه ژیا نه. هه لکشمان به رهو لوتکه تهنیا وینه گرتنی کۆلانه کانی شاری کهرکوک و که له که کردنی کومه لی رووداوی ئاسایی رۆژانه نییه، به شتیکی گرنگه له ته زموونی کومه لایه تیبی شاریک له

نووسین که خوئی وینه کیشانه به وشه، بۆ نووسه ریک که هاوزه مان وینه کیشیکه کارامهش بیت، بی گومان ئه وه به قازانجی نووسینه کانی ده شکیته وه. ده شیت هه ر له سۆنگه ی ئه مه شه وه بیت که رۆمانه که تژیبه له وینه ی شیعری: ئاسمانی سامال به چه شنی ده بانیکه زاخاودراو ده بریسکایه وه. ل ۹۵ لافاوه که وه ک ده مه گوژانیکه تیژ ئه م شماره ده که رتینتی. ل ۱۴۴ مانگ ده مه داسولکه یه ک بو له جه رگی ئاسمان چه قیبوو. ل ۱۶۲ بروسکه، شمشیری خواجه، ملی کافران ده په رتینتی. ل ۲۰۴ رۆژ له سه رخۆ بسکه زپینه که ی ده هاوینته سه ر زوی و خاک له تیشک هه لده کیشتی. ل ۲۴۰ له دوا فریشته کاندای که گه لیک خوتنده وه هه لده گریته و ده شیت من به د لیبی حالی بو بیتم، نزیکترین کهس له خودی عه ززاویبه وه (بورهان) ه که نه له که رکوکدا ده حه وینته وه، نه له تاراوگه. بورهان که سیکه پر به مانای وشه که، شاعیر و هه ر له مندالییه وه ئه وه به ئاشکرا دیاره که بۆ ئه وه له دایک بووه، بیته شاعیریکه گه وره. شاعیریان برد بۆ به هشت، له وئی گوژانیی بۆ نیشتمان ده گوت. تامه زرۆیی بۆ نیشتمان کارئ ده کا له کو تایی ته مه نیدا، ده ست بکاته وه ملی ریگای گه رانه وه به ره و ئه وه هه واره ی به ئاره زووی خوئی لیبی هه لاتبوو. ❖

۲۰۰۰/۶/۱۵

پهراویز و سه رچاوه کان

.....

- (۱) الروایة و التاريخ، محمد القاضي، فصول، عدد ۴ ص ۴۲ ربيع ۱۹۹۸ القاهرة.
- (۲) بنیات العجائبي في الرواية العربية، شعيب حليفي، فصول، عدد ۳ ص ۱۱۲ شتاء ۱۹۹۷ القاهرة.
- (۳) حنا بطاطو، العراق- الكتاب الثالث، الشيوعيون و البعثيون و الضباط الاحرار، ترجمة: عفيف الرزاز، ص ۲۲۴ بيروت ۱۹۹۲ مؤسسة الابحاث العربية.
- (۴) آخر الملائكة، فاضل العزاوي، ص ۲۳ رياض الريس للكتب و النشر ۱۹۹۲ لندن.
- (۵) آخر الملائكة، فاضل العزاوي، ص ۲۴.
- (۶) السيرة الذاتية الروائية، منى العيد، فصول، عدد ۴ ص ۴۲ شتاء ۱۹۹۷ القاهرة.
- (۷) جوانب من شعرية الرواية، احمد صبره، فصول، عدد ۴ ص ۴۲ شتاء ۱۹۹۷ القاهرة.
- (۸) الروح الحية- جيل الستينات في العراق، فاضل العزاوي ص ۴۵ دار المدى ۱۹۹۷ دمشق.
- (۹) هه لکشان به ره و لوتکه، عه بدوللا سه راج، ل ۲۸۵ ده زگای رۆشنیری و بلاوکرده وه ی کوردی ۱۹۸۹ به غدا. * ئه م مانگه ماره یی نیبه، قازی فری بدنه چه مه وه.

چیا به کی تووشه وه هه لده سا و بی ئوقره به سه ر شاردا باله فریکتی ده کرد، که به ئاسمانه وه ده بوو، به ته نیا خوئی سه ره وه بوو، فرنده ی دیکه خویمان مه لاس ده دا. هه لۆ که له هه لکشان به ره و لوتکه دا سیمبۆله بۆ بیشمه رگه، سه رجه می رۆمانه که ی له ژیر چه تری به رینی باله کانیدا کو کردوه ته وه. (زهنگی کاروان رایکیشام و بوومه ته ته ری نیوان دیهات و شار. ل ۳۱۵) (مرۆف کاتیک مرۆقه که رووی له هه وراز بوو. ل ۲۶۹) سه راج به و جوژه باسی سه ره هه لدانی شوژی ئه یلوول و په یوه سته بوونی قاره مانی رۆمانه که ی به شوژشه وه ده کات.

نووسینی رۆمانی ژباننامه، ئه وه نیبه که نووسه ر ژیننامه ی رۆژانه ی خوئی به هه موو ورده کاریه کانیه وه، راستگوژانه بگپرتیه وه. چۆن بژیوی دابین ده کا؟ چی ده خوات؟ چی ده پۆشیت؟ که ی خه م دایده گریته؟ که نگه ی پیده که نیت؟ چه ند ژن یان پیای خویشو سته وه؟ ئه وه ش نیبه، وه ک رۆسو یان ئه ندی جید بی سلکرده وه خودی خوئی بده یته به ر رووناکه ی. رۆمانووس که ژیننامه ی خوئی ده گپرتیه وه، هانا بۆ ده مامک ده بات. دیت له و دیو ده مامکی چیرۆکبیژ یان یه کیک له کاره کته ره کانیه وه به شیک له بیره وه ریبه کانی خوئی ده گپرتیه وه و هه ول ده دات له بازنه ی خودی خوئی وه ک (تاک) یک ده رباز بیته و به ره و دنیا به کی به رینتر، به ره و به رجه سته کردنی خولیاکانی (کو) هه لکشیت. (۸)

ده کریته بلتین چیرۆکبیژ کاره کته ری سه ره کی هه موو رۆمانیکه. ئه و، چونکه له هه موو جیبه کی ده قه که دا ئاماده یه و ناگای له ورد و درشتی رووداوه کان و له هه لسوکه وتی هه موو کاره کته ره کانی دیکه یه، زۆر خوتنه ر پییان وایه، چیرۆکبیژ خودی چیرۆکنووسه، به لام راستیه که ی نووسه ر نه چیرۆکبیژه، نه یه کیکه له کاره کته ره کان، با هه ولی ئه وه ش بدات، هه ندی له تیروانینه کانی خوئی به پردی چیرۆکبیژ یان یه کیک له کاره کته ره کانیدا بیه رتینته وه.

چیرۆکنووس ته نانه ت هه گه ر ئه زموونی (خو) شی بنووسیتیه وه، له و دیو ده مامکی چیرۆکبیژ یان کاره کته ریکه وه هه موو شتیک نالیت، به لکو خودی خوئی له و په یام و به هایانه دا به رجه سته ده کا که ده قه که ده یه ویت بیاندرکینیت. چیرۆکنووس له رپی مملاتی نیوان کاره کته ره کانیه وه، به هوئی رووداوه کانی نیو ده قه که و چۆنیتی گپرانه وه و گرنگی پیدانیانه وه و به هوئی ئه و ته کنیکانه وه که پشتیان پین ده به ستیت، گو تاری خوئی ئاراسته ی خوتنه ر ده کات. (۹)

ئه گه ر له نیو کاره کته ره کانی هه لکشان به ره و لوتکه دا بۆ عه بدوللا سه راج بگه رپین، ئه و (سالار) که هونه رمه ندیکی شیوه کاره، نزیکترین که سه له نووسه ره وه، ئاخ سه راج ته نیا هه ر چیرۆکنووس نیبه، له بواری وینه کیشانیشدا هونه رمه ندیکی ده سته رنگیه. خوتنه ری هه لکشان به ره و لوتکه به ئاسانی هه ست به وه ده کات، که نووسه ری ئه و رۆمانه له بواری شیوه کاریدا خاوه نی چ سه لیه که ی ورده.